

Portret J. Slatkonje, galerija prepozita u biskupiji Novo Mesto. Foto: Marko Pršina

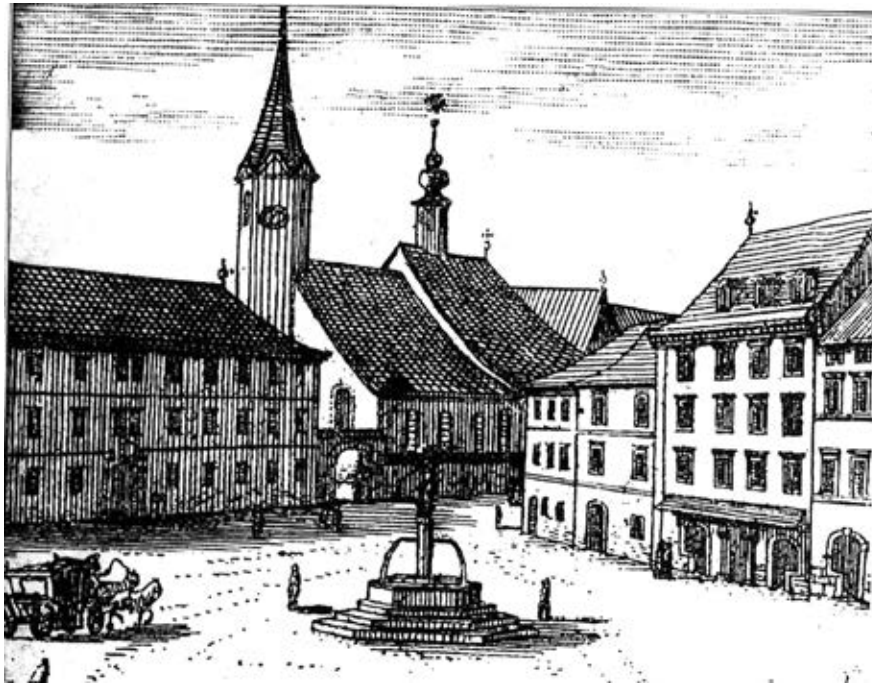
Franc Križnar

BEČKI GLAZBENIK I CRKVENI DOSTOJANSTVENIK JURIJ SLATKONJA (1456.-1522.)

500. GODIŠNJICA SMRTI PRVOG SLOVENCA IMENOVANOG
BEČKIM BISKUPOM, GLAZBENIKA I CRKVENOG
DOSTOJANSTVENIKA

Slovenska je država u vrijeme humanizma i renesanse navodno bila izgubljena negdje između Beča i Venecije, ali aktivnost brojnih tamošnjih intelektualaca govori nam da su mnogo doprinosili. Mnogi od njih bavili su se glazbom i orguljama, a među njima se po ugledu posebno ističe Jurij Slatkonja. Po dosadašnjim podacima on je prvi slovenski glazbenik koji je postao čuven u svijetu i ostao je bitan sve do danas.

Valvasorov bakrorez Ljubljane, 1879 (od magistrata do stare gotičke katedrale Sv. Nikole). Preuzeto s interneta (Wikipedia).

Rođenje u Kranjskoj i školovanje

Glazbenik i crkveni dostojanstvenik, organizator dvorske glazbene kapele u Beču i bečki biskup Jurij Slatkonja navodno se rodio u Ljubljani ili u Novom Mestu oko 21. ožujka 1456. godine, dakle u Kranjskoj. Poznat je kao glazbenik, a još poznatiji kao svećenik i visoki crkveni dostojanstvenik, prvi (slovenski) biskup u Beču. Što se tiče njegovog obrazovanja, potrebno je istaknuti da je prije Beča studirao u Ingolstadt u Njemačkoj, a bečki fakultet slobodnih umjetnosti, odnosno filozofski, umjetnički ili mudroslovni upisao je s 19 godina.

Nakon dvije godine završio je školovanje te stekao akademski naziv *baccalaureus* slobodnih umjetnosti. Tamo je dobro upoznao teoretsku i filozofsku stranu glazbene umjetnosti, jer je dio obrazovanja svećenika bilo i pjevanje koral. Od 1495. Slatkonja se spominje kao kapelan i kantor bečkog dvora i ujedno kao ljubljanski kanonik. (Bečki) Car Maksimilijan I. dodijelio mu je brojne nadarbine, neke od njih u Kranjskoj. Bio je prepozit u Novom Mestu i u Ljubljani te administrator i upravitelj Pičanske biskupije (u

Istri). Godine 1498. (bečki) car ga je postavio na čelo dvorske glazbene ustanove. Tako je Slatkonja u Beč doveo brojne tadašnje poznate glazbenike, a i sam je skladao. Bio je jedan od umjetnika koji su nakon smrti flamanskog skladatelja Heinricha Isaaca (oko 1450. – 1517.), koji je djelovao u Beču, dovršili treći dio njegove zbirke *moteta Choralis Constantinus*. Godine 1513. Slatkonja je postao bečkim biskupom te je i dalje ostao na poziciji vođe glazbene kapele. Među bečkim humanistima odigrao je važnu ulogu, a umro je u Beču, 26. travnja 1522. godine, te je tamo i pokopan.

Slatkonjin doprinos slovenskoj i europskoj glazbi

S obzirom na doprinos kojeg je do tada slovenski element davao razvoju zapadne glazbene znanosti i umjetnosti, u to vrijeme još ne možemo govoriti o njemu kao o nacionalno svjesnom stvarateljstvu. Prvi među nacionalno svjesnim stvarateljima u znanosti bio je Baltazar iz Mozirja, a u umjetnosti Slatkonja. Svojim utjecajem i djelovanjem u umjetnost je unosio nizozemske elemente i prak-

su kasne glazbene gotike. Nešto kasnije sličnim glazbenim i životnim putem krenuli su J. P. Gallus i J. K. Dolar, što ne mijenja zaključak da je slovensko područje prihvaćalo strana stvaralačka dostignuća, ali i davalo stranim zemljama rezultate truda svojih stvaralaca.

Kranjac kao prvi rezidentni biskup u Beču i začetnik čuvene bečke dvorske kapele

Nakon studija u Beču o Slatkonjinom životu i radu se gube izvori sve do 1495. godine, kada je imao skoro 40 godina i već je boravio na carskom dvoru u Beču. Iz tog doba očuvani su neki dokumenti koji se odnose na njega. Kako bi Slatkonji poboljšao materijalno stanje, bečki car dodijelio mu je razne nadarbine pod svojim patronatom u Kranjskoj. Tako je Slatkonja uz nadarbine u ljubljanskoj katedrali (1506. – 1513.) imao i brojne druge: dobrnišku i šentruperšku (1499.), novomeški prepozitorij, župe Trebnje, sv. Martin u Moravčama i vjerojatno Žužemberk (1503.?) te nadarbine u župi Sv. Petra u Ložu (1506.). Osim toga postao je i ljubljanskim prepozitom (1503.) te pićanskim biskupom (prije 1506.?), a kao nositelja tih službi potvrdio ga je papa Leon X. Slatkonja je držao sveukupno 11 nadarbina, a djelovao je u Beču, što je na njegovo stvaralaštvo sigurno utjecalo bolje nego da je ostao običnim svećenikom.

Po uzoru na tadašnje humaniste, Slatkonja je morao biti intelektualac koji se razumije u književnost, matematiku, astronomiju i brojne druge discipline. Bio je poštovan i usko vezan uz istaknute ljude svojega doba. Njegov položaj u Beču bio je blizak dvoru i sveučilištu, na kojem su djelovali i brojni drugi intelektualci iz slovenskih pokrajina.

Zahvaljujući svojem položaju carskog savjetnika i bečkog biskupa (bečka biskupija bila je ustanovljena 1469. godine), mogao je održavati kontakte sa spomenutim intelektualcima. Preuzeo je službu u dvorskoj kapeli i pomoću toga probio se u glazbene krugove te djelovao na jednom najbitnijih područja njegovog rada. Tako je počelo puno laiciziranje crkvene glazbe na carskom dvoru. Bio je prvi »Singermeister« kapele. Godine 1500. nosio je titulu »Capellmeister.« Iste godine kad je postao biskupom, došao je i do najviše titule te postao »obriester Capellmeister.«

Vlastitim je zalaganjem na bečki dvor uspio dovesti Heinricha Isaaca, jednog od najvažnijih umjetnika kontrapunkta krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Isaac je radio po Slatkonjinim uputama, kao i njegov nasljednik Ludwig Senfl (oko 1486.-1542./1543.)

Je li kao vođa dvorske kapele također i skladao glazbu, i smijemo li ga smatrati i aktivnim glazbenikom? O tome može-

Panoramski pogled na Beč ..., nakon 1548. godine, s katedralom svetog Stjepana (u sredini). Preuzeto s interneta (Wikipedia)

Dvorska kapela cara Maksimilijana I., 15. -16. st., drvorez, 1931.

mo zaključivati na temelju priznanja kojeg mu je dao car. Naime, na njegovom trijumfalnom sprovodu i ukopu na časnom mjestu pokraj dvorskog skladatelja Senfla moglo se čuti stihove koji u slobodnom prijevodu govore da je Slatkonja razvio zbor tako što je koristio višeglasje, ukrase i ligature, te da je za njega i napisao brojne popijevke. Na njegovom nadgrobnom spomeniku, koji je uzidan u sjeverni bok bečke katedrale svetog Stjepana, piše da je bio nadglazbenik, »archimusicus.« U svojoj oporuci odredio je da se na misama za uspomenu na njega pjevaju *antifone* i s njima, figuralno, *moteti*. Njegov izravni doticaj s glazbom dokazuje i zapisnik o njegovoj ostavštini koji je izrađen nakon njegove smrti. U njemu piše da je iza njega ostalo šest marama na koje je ušivena *antifona Ave regina coelorum* s tekstom i notama. U pitanju je sitan i prividno nebitan dokaz, ali ipak možemo tvrditi da čovjek koji ne voli glazbu i nije uz nju vezan kroz život ne bi posjedovao nešto takvo.

U svojem širokom glazbenom djelovanju Slatkonja je najvjerojatnije djelovao i kao skladatelj. U jednom rukopisu iz tridesetih godina 16. stoljeća u kojem se nalaze brojni *misni propriji* iz monumentalne tiskane zbirke *Choralis Constantinus*,

pripisano mu je autorstvo *moteta Ego vos elegi de mundo*. Njegova je kompozicija navodno i *Ach Gott, wem soll ich clagen* u rukopisu iz 1510. godine. Također, je li autor najpoznatije kompozicije H. Isaaca s naslovom *Virgo Prudentissima/Djevica Najmudrija* možda J. Slatkonja? Tu je kompoziciju za svoju krunidbu naručio sam car. Ako je to točno, Slatkonja bi mogao biti prvi skladatelj sa slovenskog područja kojem je opus poznat. Spomenuti stihovi kažu da je Slatkonja za dvorski zbor napisao brojne popjevke. Pri razumijevanju toga pomaže nam još jedan izvor. Posljednja strofa nekog šestoglasnog *zbor* H. Isaaca, naime, govori da je to *pjesma* u heksametru. Iz toga možemo zaključiti da je autor stihova i glazbe Slatkonja. Rukopis naime navodi da je tu *pjesmu* u njemačkoj Konstanci višeglasno obradio »Isaac Constantiae posuit.«

Bečka dvorska kapela je postala jednom od najsjajnijih ustanova te vrste svojega vremena, a za to je sigurno zaslužan Slatkonja. To dokazuje slavna i trijumfalna procesija cara Maksimilijana I., prikazana na brojnim drvorezima koji prikazuju carevu slavu i snagu. Bečki dvorski glazbenici prikazani su na čak pet kola u procesiji, a među njima su na posebno istaknutom mjestu kola koja prikazuju glazbenu kapelu. Stihovi na prikazu Slatkonje govore da je bio zaslužan za uspjeh kapele.

Od zbor

bečke kapele do poznatih Bečkih dječaka/Wiener Sängerknaben

Slatkonja je 1498. godine osnovao vokalni sastav, na inicijativu i pod okriljem cara koji je te godine svoj dvor preselio iz Innsbrucka u Beč. Prethodnik *Bečkih dječaka/Wiener Sängerknaben* bio je baš taj zbor. Obećavajućem kantoru, Slatkonji, s kojim je imao velike planove, bečki je car službeno povjerio osnivanje kapele. Tim činom Slatkonju je imenovao »vođom pjevača,« pjevačkim majstorom (1498.) i 1500. kapelnikom. Godine 1513. Slatkonja je postao »vrhovni kapelnik.«

J. Slatkonja, kompozicija Ego vos elegi, rkp. L. Pamingera, Drž. knjiž. Berlin, Ms. Mus. 40024, oko 1530.

U početku je vodio grupu sedmorice dječaka, a još te prve (1498.) godine proširio je grupu na 18 pjevača, s orguljašem i instrumentalistima. Careva ambicija bila je da pjevaju po uzoru na Burgundane, koje je car obožavao, što je proizlazilo iz oduševljenja njegovom (prvom) suprugom Marijom, vojvotkinjom Burgundije.

U njemu su tada, kao i danas, pjevali dječaci od 11. do 14. godine starosti. Danas je sastavljen od četiri (ravnopravna) zbora koji redovito gostuju i putuju po svijetu u poznatim mornarskim uniformama. Žive i školuju se u internatima u Beču i dobivaju dodatnu intenzivnu glazbenu naobrazbu.

Biskup u vrijeme nevolja

Dok je obnašao dužnost biskupa, Slatkonja se borio s brojnim nedaćama. U zadnje tri godine gubio je snagu te je dobio koadjutora, što znači pomoćnika ili

Zbor Bečkih dječaka/Wiener Sängerknaben danas. Preuzeto s interneta (Wikipedia).

nasljednika (katoličkog) biskupa. Kada je sveti rimski car Maksimilijan I. (1459. – 1519.) umro u austrijskom Welsu, na njegovu je želju vlast preuzela regentska vlada kojoj je pripadao i biskup Slatkonja. Nakon njegove smrti nastavili su se i kulminirali sukobi među katolicima i luteranima.

Najnoviji prikaz - spomen-ploča na ljubljanskom Ciril-Methodovom trgu 4 sa siluetom J. Slatkonje. Foto: Janez Meglen.

Što se događalo u Slatkonjinoj unutrašnjosti, koje je terete nosio? O tom nitko ne zna ništa, ali jasno govori njegov lik na nadgrobnom kamenu. Okrenut je ka sjajnom nadgrobnom kamenu cara Fridrika, a svojom ozbiljnošću i brigom podsjeća na potresne portrete na propovjedaonici katedrale. Svoj nadgrobni kamen u sjevernom brodu katedrale Svetog Stjepana u Beču naručio je sam, 1520. godine.

Značaj i aktualnost ...

Slatkonja je u svoje vrijeme bio čovjek velikog formata. Kranjac na mjestu prvog bečkog biskupa u vrijeme prelaska iz srednjeg u novi vijek jedna je od onih povijesnih osoba na koje Slovenci mogu biti ponosni i danas. Iako je Slatkonja veći dio svog života proživio u Beču,

tamo postigao uspjeh i umro, te je pokopan u katedrali svetog Stjepana, svo vrijeme je održavao redovite kontakte sa svojom rodnom zemljom.

Veze između njegove prve i zadnje domovine lijepo prikazuje neobuzdani konj bez sedla koji krase njegov bečki biskupski grb. Uspomene na njega i dalje su žive: posve jednak grb danas krase novu biskupiju Novo Mesto (2006. →), a po njemu je nazvan *Konservatorij za glasbo »J. Slatkonje,«* koji djeluje u okviru *Zavoda »Friderika Ireneja Barage.«* u Novom Mestu. Po njemu je također nazvana nagrada za novu liturgičku glazbu koju od 2000. godine dodjeljuje *Bečka nadbiskupija*.

Jedan od brojnih Slatkonjinih »trajnih tragova« svakako je slavni zbor *Bečkih dječaka/Wiener Sängerknaben*. Slatkonja ga je ustanovio 1498. godine, a u njemu je u početku pjevalo samo sedmero dječaka. I nakon 520 godina zbor je i dalje aktivan i poznat u cijelome svijetu; i dalje postoji kao svojevrsni odraz tadašnjeg duha našeg J. Slatkonje. U Novom Mestu ove je jubilejne godine izdana knjižica o J. Slatkonji, koju je uredio dr. Janez Gril.

Replika Slatkonjinog nadgrobnog kamena (iz Beča) u Novom Mestu (2022). Izvor: Arhiv biskupije Novo Mesto.